

Рецепція проєвропейської публіцистики роду Драгоманових-Косачів у сучасному інформаційному полі України

С.В. Семенко*

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, м. Полтава, Україна

*Corresponding author: svitlanasem@ukr.net

Paper received 27.02.15; Accepted for publication 31.03.15.

Анотація. У статті висвітлюється одна із важливих проблем журналістикознавства: засвоєння і творча інтерпретація традицій кращих зразків публіцистики минулого (на матеріалі спадщини Драгоманових-Косачів) у сучасному інформаційному полі України. У розвідці акцентується увага на актуальності окремих положень публіцистичних виступів роду Драгоманових-Косачів у світлі сучасних євроінтеграційних процесів в Українській державі; окреслено своєрідність стильових модусів у публіцистиці відомої журналістської династії.

Ключові слова: європеїзм, національна традиція, публіцистична династія Драгоманових-Косачів

Вступ. Для публіцистики України визначальним є той факт, що її традиції та новаторські пошуки нерозривно пов'язані з формуванням й утвердженням української національної ідеї. А це було досить важким і часто-густо небезпечним завданням в умовах бездержавної історії. І. Паримський, говорячи про драматичну історію формування української нації та вітчизняної журналістики, констатує: «Стосовно українства, то вся попередня історія сприяла його роз'єднанню, розпорощенню й навіть забороні. Попередні ідеологічно-державні чинники заважали формуванню національної свідомості, душили її паростки, всіляко гальмуючи перетворення українців на справді зцементовану новітню націю» [6, с. 9]. Однією з дражливих проблем для правителів Російської метрополії були ідеї проєвропейського прямування політичної та духовної культури українців, декларовані очільниками національного руху. Велика заслуга у формуванні концепції проєвропейського прямування суспільного й духовного життя українства, утвердженні передової європейської думки на українському ґрунті належить представникам шляхетного роду Драгоманових-Косачів. Для публіцистичних виступів цієї славетної династії характерним було те, що їхнє палке слово чи то друковане в українських і зарубіжних періодичних виданнях чи то виголошене публічно не залишало байдужими ні однодумців, ні опонентів, навіть більше – ставало джерелом, з якого розросталася дискусія, зокрема і з питань європеїзації української нації.

На сьогодні ще не створено ґрунтовної синтетичної праці, присвяченої проєвропейській публіцистиці роду Драгоманових-Косачів, як і не осмислено сучасною наукою засадничі принципи використання їх європейської моделі розвитку української політики й культури, тому актуальність пропонованої наукової студії очевидна.

У сучасному науковому дискурсі в розвідках В. Агевої, А. Круглашова, О. Куцої, С. Павличко, С. Романова, Р. Радишевського, Ю. Шевельова означено тільки окремі моменти публіцистичної творчості журналістської династії у напрямку європеїзації українського суспільства. Усі дослідники справедливо наголошували: проєвропейські ідеї Драгоманових-Косачів випереджали свій час, що вкотре підтверджує необхідність нового прочитання їх публіцистичних виступів означеного тематичного сегменту.

Метою наукової студії є аналіз проєвропейської концепції роду Драгоманових-Косачів, сформульованої в їх публіцистичній спадщині, крізь призму сучасних євроінтеграційних процесів на Україні.

Матеріалами статті стали публіцистичні виступи роду Драгоманових-Косачів, присвячені європеїзації суспільно-політичного й культурного життя України.

Для реалізації поставлених завдань автором статті було використано такі **методи**: системного аналізу, що дав можливість передати процес формування європейських ідеалів у публіцистиці Драгоманових-Косачів; проблемно-тематичний, порівняльний, жанрово-стилістичний, аналітичний.

Результати дослідження. Відомий український дослідник Й. Лось справедливо констатує, що «ретельне освоєння спадку усього масиву публіцистики <...> допоможе уникнути мислительних пасток радикалізму, догматичної самовпевненості «демократів», вийти на рівень рефлексивної демократії, яка спроможна відповідати за свої помилки і корегувати свої стратегії розвитку усіх трьох сфер життєдіяльності – світоглядно-орієнтаційної, організаційної та технологічної» [5, с. 24]. Це пояснюється передовсім тим, що незворотність історичного процесу не виключає факту повторюваності, не дивлячись на зміну політичних ідеологій та шкали культурних цінностей. Істинне значення успадкованого досвіду окреслюється ступенем його відповідності тому, що на даний момент є актуальним для публіцистики в нових суспільно-політичних та культурних умовах.

Драгомановим-Косачам як національним деміургам журналістики було притаманне глибоке розуміння свого національного й громадянського обов'язку, тому вони за допомогою сили публіцистичного слова сміливо висвітлювали найбільш болочі проблеми свого часу, використовуючи для переконливості власної позиції факти з історії, політології, соціології, філософії, літератури. Не стала винятком й проєвропейська тематика їх виступів.

Збагачення вітчизняної журналістики європейськими, та власне й загальносвітовими, публіцистичними традиціями активно починається із політичною еміграцією М. Драгоманова за кордон, і поступово в наступні десятиліття їх вага в національній журналістиці збільшується порівняно із російськими взаємовпливами. І якщо на початку своєї діяльності М. Драгоманов перебував під впливом проросійських культурних канонів і

традицій, то в наступні періоди його журналістської праці виразно викристалізуються європейські світоглядні орієнтири. У публіцистичному набутку його нащадків – Лесі Українки, Юрія Косача – російський культурний досвід у сфері публіцистики стає маргінальним порівняно з орієнтацією на кращі здобутки західноєвропейської публіцистичної школи. Ідеологічні й культурологічні окцидентальні традиції стали благодійними для повноцінного українського духовного піднесення, сприяли виходу національної публіцистики на новий щабель розвитку, уможливили її авторитет у світовому інформаційно-культурному просторі.

У публіцистичній спадщині М. Драгоманова переконливо й послідовно обстоювалася ідея вільного розвитку української нації в сім'ї європейських народів, на основі загальнолюдських цінностей й ідеалів. Так, у статті «Что такое украинофильство?» він наголошує: «...наилучшее условие для подбора национально-человеческих черт, конечно, свобода национального развития при свободном же общении наций между собой» [2, с. 450]. Потверджуючи тезу: українство до вісімнадцятого століття розвивалося в єдиному річищі з Європою, Драгоманов у багатьох своїх публіцистичних виступах («Передне слово до «Громади», «Чудацькі думки про українську національну справу», «Листи на Наддніпрянську Україну», «Нові українські пісні про громадські справи» тощо), з одного боку, активно презентує духовні завоювання українства перед широким колом європейської спільноти, а, з іншого – закликає своїх сучасників-українців орієнтуватися на досягнення західноєвропейської культури: «Тільки міцний царський кордон, а потім відчуження від українського народу вищих класів, власне кажучи із XVIII ст., покляло межу між українцями і європейським світом. А все-таки до цього часу багато вільних і світлих європейських думок і прагнень знаходимо серед українського селянства. Настав час, коли треба з усієї сили переносити на Україну нову європейську науку – а разом і з тим показати ідеї і стремління українського селянства європейському світові, котрий, напевне, знову в українському народі свого брата» [1, с. 460]. І сьогодні, коли українська політична еліта XXI століття повинна реформами довести світові право стати повноправним членом ЄС, актуальним залишається політичний заповіт Михайла Драгоманова: «Лишень тоді, коли ми покажемо свою силу хоч на частині своєї землі, зверне на нас увагу і Європа».

Гідними послідовниками проєвропейських публіцистичних традицій Михайла Драгоманова стали Леся Українка та Юрій Косач. І хоча публіцистична спадщина Лесі Українки не така розлога, як у інших представників роду, проте вона позначена новизною тематики та стилістики у розкритті важливої для українства теми європейського прямування українського політики й культури. Леся Українка продовжує традиції свого дядька й активно вивчає досвід європейських політичних партій, зокрема соціал-демократичного руху. Свідченням цього є написаний Лесею Українкою «Додаток від впорядника до українського перекладу книжечки «Хто з чого жие», в якому викладено засадничі принципи соціал-демократії відомого польського політика Шимона Дікштайна. Покликаючись на досвід європейського політика який, по суті, відображає суспільно-

політичну програму самої Лесі Українки, публіцистка репрезентує стратегію політичного вибору України в нових історичних умовах та пропагує соціал-демократичні ідеали. На початку «Додатку» проголошено тезу про необхідність політичної просвіти вітчизняною політичною елітою, систематизації й осмисленні світового досвіду політичної роботи, що в подальшому б сприяло виробленню власної української політичної стратегії на національному ґрунті. Передбачаючи ймовірні закиди опонентів, про те, що в жодній країні світу ще не вдалося повністю визволитися від політичної неволі, вона наводить зразок політичної боротьби за свої права і свободи робітників в Німеччині, акцентуючи на провідній ролі у цій боротьбі німецької свідомої соціал-демократичної інтелігенції: «Завжди знаходились тямущі та освічені люди, прихильні до робітницької справи, що роз'ясняли робітникам і книжками, і живим словом, як треба боронитись від ворогів та яким способом краще поєднатись межи собою» [7, с. 128]. У своєму публіцистичному виступі Леся Українка, як і старші члени роду, не тільки виявляє суть проблеми, а й наголошує на необхідності вивчення іноземних мов українськими робітниками: «Нехай кожна громадка чи гурт вибирає виборних до товариства крайового, а серед тих виборних, певне, знайдуться люди, що знають інші мови, окрім своєї, та тямлять чужі звичаї, то ті люди виїздитимуть на збори, де поєднуються з такими самими виборними від чужоземних робітницьких товариств, і таким способом повстане всесвітня робітницька партія...» [7, с. 128]. Публіцистка запевняє своїх читачів у реалістичності таких практичних шляхів, покликаючись на європейський досвід політичної боротьби робітників за свої права та на перші організаційні заходи українського робітництва: «Уже й українці починають ворухитись – воно ж таки й час! – і хутко й в російській державі ставатимуть до гурту так, як уже стають галицькі русини (а то все один народ, що українці), що вже пристають до спілки з іншими товариствами, як рівний з рівним, вільний з вільним, не перевертаючись на чужонародний стрій, та й не ворогуючи з робітниками інших народів» [7, с. 130].

У багатьох літературознавчо-публіцистичних виступах Лесі Українки («Джон Мільтон», «Два напрямлення в новейшій італійській літературі», «Утопія в белетристиці», «Заметки о новейшій польській літературі» тощо) виразно проступають ідеї творчого засвоєння кращих європейських культурних традицій. Так, у незавершеній статті «Про театр» Лесі Українки чітко сформульовано вимоги до національної еліти щодо нового українського театру: «Ми прагнемо бачити на театральному кону твори преславних письменників тих народів, що випередили нас своєю культурою; ми прагнемо бачити нові п'єси українських авторів, такі п'єси, щоб у них малювалося [...] життя всіх частей, усіх станів, усіх шарів нашого народу; ми хочемо, щоб театр і у нас, як у інших народів, розширював наш розумовий виднокруг, освітлював ті питання, що турбують душу інтелігента наших часів» [8, с. 268].

Чимало ідейно спорідненого з виступами у пресі Лесі Українки спостерігаємо у творчій практиці Юрія Косача, котрий центральною темою своєї публіцистики обрав європеїзацію духовного життя українства. Так, у

статті «Дорогі цвинтарі» він виявляє значення для української літератури істинної, а не показної окцидентальної орієнтації, наголошуючи, що насущне для національної культури питання Схід-Захід, у різні періоди української історії мало своєрідні особливості. Доводячи тяглість одвічного зв'язку України з традицією Заходу, він як аргумент наводить наявність в українському письменстві «покоління органічно окциденталістичної української духовності», репрезентованого творчістю Ю. Яновського, В. Підмогильного, Ю. Липи, В. Домонтовича. Юрій Косач робить основний акцент на тому, що вони ввібрали досвід європейської культури без посередництва, зокрема російської культури, а джерела їх творчості варто шукати у традиціях Гюго, Мопассана, Рабле, Моєма, Кіплінга: «Це не наслідування, не учнівство, а паралельність, пояснювана одною й тією ж духовістю, перебуванням біля тождесних джерел, це повне освідомлення себе, як рівноправного й рівночасного співтворця однієї культури. Сила згаданих майстрів, навіть не в їх умінні вибирати центральні теми, їх сила – стиль» [3, с. 4]. Публіцист підкреслює, що в період національно-визвольних змагань 1917-1920 років – роки розквіту державницьких ідей, найбільш активно пропагуються серед зденаціоналізованого українства приспані ідеї спільності європейського та українського духовного розвитку – «споковичні традиції «перехресних стежок». Першорядну роль у відстоюванні окцидентальних орієнтирів у національній культурі у 20-30-ті роки, на думку публіциста, відіграв М. Хвильовий, позаяк концепція лідера ВАПЛІТЕ в «перспективі виявилася правильнішою <...>, цей Окцидент протривав і устоявся всім політичним хуртовинам, що час від часу вимітали й вимітають зі спадщини Окциденту немалих бунтівників» [3, с. 5].

Проблема проєвропейської орієнтації української культури звучить і в статті Юрія Косача «Чому з Заходом?», де дібрано переконливі аргументи, котрі доводять факт невпинного поступу української культури до світових духовних горизонтів. Наводячи яскраві приклади європейського визнання діяльності таких українців як-то: М. Бердяєв, Д. Чижевський, Д. Дорошенко, П. Курінний, В. Щербаківський, І. Мірчук, він артикулює: українська еміграційна творча еліта розпочала, незважаючи на несприятливі політичні реалії, «підбій світу для української культури», а також допомогла світові відкрити Україну. Юрій Косач, висуваючи гасло: «Наше «цетерум цензео» – тільки Європа» переконує українську спільноту в тому, що європейська духовність, європейська культура кілька сторіч не тільки

витримала натиск інших континентальних культур, і не піддалася глобальній асиміляції, а й має силу сприяти розвитку інонаціональних культур, є джерелом творення й українських національних міфів, тому логічно, що саме Захід є захистом для існування української культури. Публіцист слушно зауважує, що кращі здобутки українства в царині духовної культури маловідомі широким колам європейської спільноти. Водночас він доводить тезу: вершинні досягнення національної культури прямо пов'язані західноєвропейській орієнтації українських митців: «Дехто закликає орієнтуватись «на себе самих», дехто твердить, що маємо письменників, справді великих, що їх Європа не знає. Ніхто цього не заперечує: і Леся Українка, й Коцюбинський, і Стефанік безперечно великі письменники і дуже шкода, що Європа, яка іноді рекламує марноти, цих наших письменників ще не знає. Але чим були великими вони, через що зміцнів їх талант? Саме через свою причетність до західної культури. Адже Леся Українка «з одержимістю поринала в світові теми, куди перед тим ніхто з земляків, крім двох-трьох відважніших не сягав». Або Стефанік, що виріс якраз на ґрунті тісного знайомства з західною літературою» [4, с. 5].

Публіцист переконує, що регіональна доба нашої культури закінчилася від того часу, коли український народ став нацією, і саме окцидентальна концепція вільної нації визначила українські політичні пріоритети: «В окцидентальному дусі кристалізується взаємовідношення вразливості й сприйняття творця й споживача тієї системи вартостей, що зветься культурою. Всяке інше поняття культури нам чуже. В орбіті Окциденту ми творимо свою власну систему вартостей, з повною їх автономією, але в генеральних лініях – універсальну...» [4, с. 5].

Отже, проєвропейські публіцистичні виступи роду Драгоманових-Косачів не тільки не втратили своєї актуальності, а навпаки в умовах сучасних кипучих євроінтеграційних процесів на Україні можуть слугувати своєрідним світоглядним підґрунтям новітній політичній еліті, забезпечуючи її від помилкових державних рішень. Кращі надбання публіцистики журналістської династії зберігають і до сьогодні не втратили свого світоглядного значення для сучасних реалій, служать взірцями журналістської майстерності та професіоналізму. Вважаємо, що сучасним українським друкованим ЗМК вартує вміщувати на своїх сторінках кращі зразки проєвропейської політичної публіцистики Драгоманових-Косачів, щоб потвердити істину: «Україна – це Європа».

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Драгоманов М. Нові українські пісні про громадські справи (1764–1880) // М. Драгоманов Вибране: ... мій задум зложити очерк історії цивілізації на Україні / Упоряд. та авт. іст.-біогр. нарисів Р.С. Міщук. – К.: Либідь, 1991. – С. 456-460.
- [2] Драгоманов М. Что такое украинофильство? // М. Драгоманов Вибране: ... мій задум зложити очерк історії цивілізації на Україні / Упоряд. та авт. іст.-біогр. нарисів Р.С. Міщук. – К.: Либідь, 1991. – С. 430-455.
- [3] Косач Ю. Дорогі цвинтарі // Українська трибуна. – 4 серпня. – 1947. – С.4-5.
- [4] Косач Ю. Чому із Заходом? // Час. – 1947. – Ч.19. – С. 5.
- [5] Лось Й.Д. Публіцистика й тенденції розвитку світу: Навчальний посібник для вищих навчальних закладів III– IV рівнів акредитації У 2 ч. – Ч.1. – Львів: ПАІС, 2008. – 376 с.
- [6] Паримський І.С. Національна преса: сучасні проблеми теорії / І.С. Паримський. – К., 2007. – 288с.
- [7] Українка Л. Додаток від впорядника до українського перекладу книжечки «Хто з чого жие» // Леся Українка. Зібрання творів: у 12 т. – Т. 8. – К.: Наук. думка, 1977. – С. 128-132 с.
- [8] Українка Л. Про театр // Леся Українка. Зібрання творів: у 12 т. – Т. 8. – К.: Наук. думка, 1977. – С. 268-270.

REFERENCES

- [1] Drahomanov, M. New Ukrainian songs about public affairs (1764–1880) // M. Drahomanov. Selected: ... my plan to make essay on the history of civilization in Ukraine / Compil. and author of hist.-biohr. essay R.S. Mishchuk. – K.: Lybid, 1991. – P. 456-460.
- [2] Drahomanov, M. What is Ukrainophilia? // M. Drahomanov. Selected: ... my plan to make essay on the history of civilization in Ukraine / Compil. and author of hist.-biohr. essay R.S. Mishchuk. – K.: Lybid, 1991. – P. 430-455.
- [3] Kosach, Yu. Dear Cemeteries // Ukrayinska trybuna. – 4th of August. – 1947. – P. 4-5.
- [4] Kosach, Yu. Why the West? // Chas. – 1947. – No.19. – P. 5.
- [5] Los, Y.D. Journalism and trends of the world's development: textbook for universities of III-IV accreditation levels. In 2 parts. – P.1. – Lviv: PAIS, 2008. – 376 p.
- [6] Parymskyi I.S. National press: modern problems of theory / I.S. Parymskyi. – K., 2007. – 288 p.
- [7] Ukrainka L. Appendix of the compiler to Ukrainian translation of book "Who lives on what" // Lesia Ukrainka. Collected works: in 12 vols. – Vol. 8 – K.: Nauk. dumka, 1977. – P. 128-132.
- [8] Ukrainka L. On the theater // Lesia Ukrainka. Collected works: in 12 vols. – Vol. 8. – K.: Nauk. dumka, 1977. – P. 268-270.

Reception of pro-European journalism of the Drahomanovs'-Kosachs' dynasty in modern informational space of Ukraine

S.V. Semenko

Abstract. The article highlights one of the important issues journalism studies: adoption and creative interpretation of the best examples of journalistic traditions of the past (based on the material of heritage of the Drahomanovs-Kosachs) in modern informational area of Ukraine. Research focuses on the topicality of certain principles of journalistic works of the Drahomanovs-Kosachs in light of modern processes of European integration in Ukrainian state; outlines the originality of style moduses in publicism of the famous journalistic dynasty.

Keywords: *Europeanism, national tradition, journalistic dynasty of the Drahomanovs-Kosachs*